

TARTIŖMALI İLMÎ İHTİSAS TOPLANTILARI -II

İSLÂMÎ İLİMLERDE
METODOLOJİ/USÛL
MES'ELESİ

II

TartıŖmalı İlmî İhtisas Toplantıları, 1,2,3

15-16 Mart ; 19-20 Nisan ; 17-18 Mayıs 2008

Çamlıca Sabahattin Zaim Kùltür Merkezi

İstanbul 2009

“ÇAĞDAŞ TEBLİĞ METODOLOJİSİ” OLUŞTURMA ÜZERİNE

Yrd. Doç. Dr. A. Hümeýra ASLANTÜRK*

“Çağdaş tebliğ metodolojisi oluşturma” meselesi, İslâmî tebliğ açısından her çağda gerekliliğini hissettiren ciddî bir meseledir. Bütün zaman ve zeminlere hitaben gönderilmiş bir mesajın elbette yenilenen bir metotla, içinde bulunduğu dönemin insanına ulaştırılması veya en azından onun idrakine yaklaştırılması gerekir. Muhatabına bir şey ifade etmeyen seslenişler, tarih sahnesinde yankılanan boş çığlıklardan öteye gidemez.

Tebliğin var olabilmesi için bir mütekellimin, ona ait bir hitabın ve bu hitaba kulak vermesi umulan bir muhatabın varlığı şarttır. Bu durumda tebliğcinin bu üç önemli faktörü esas alarak işe başlamasının doğru bir seçim olacağı muhakkaktır. Yani, mütekellim, hitap ve muhatap iyi bilinmelidir ki, ‘kimin hitabı kime ulaştırılacak?’ suali, muallakta kalmadan söz hedefi bulabilsin. Allahü Zülcelâl;

“Bu Kur’ân’ı onunla uyarılsınlar, Allah’ın tek bir ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir”¹, buyurarak, metin veya söz olarak hitabın Kur’ân mesajı, muhatabın ise dini, dili, ırkı, bilgi ve anlayış seviyesi ve yaşadığı dönem ne olursa olsun akıl sahibi insanların tümü olduğunun açıkça ortaya koymuştur.

* SD. Ü İlahiyat Fakültesi, ahumeýraaslanturk@gmail.com

¹ İbrahim, 14/52.

Meseleye bu açıdan bakılınca, tebliğin özü *vahiy-elçi-insan* olarak özetlenebilir. Ancak ilâhî vahyin bir elçi vasıtasıyla, (işittiğini aklıyla tartıp muhakeme edebilen) insana ulaştırılması sürecinde dikkate değer diğer bir faktör de “çağ” olmalıdır. Tebliğcinin mesajını hangi çağın insanına, neyi, ne kadar ve ne şekilde iletmesinin uygun olacağı önemlidir. Çağın gerisinde kalan bir hitabın muhatap nazarında “zamanı geçmiş” hükmüyle değerlendirileceği kaçınılmazdır. Öyleyse mesajın geliş tarihi eski olmakla birlikte anlam etkisinin mutlaka yeni olması şarttır. Bu da hitabın evrenselliğini gerekli kılar.

Ayrıca “çağdaşlık”tan kasdın ne olduğu konusunda hemfikir olmak zorundayız. Bu kelimenin “*günübirlik, gelip geçen, popüler*” anlamında değil, klasikleşen kutsalın yenilenerek tabir caizse “*neo-classic*” şekle dönüştürülmesi anlamında ele alınmalıdır. Haddizatında ilâhi nass kabul edilen kutsal metinlerin, özü itibariyle statik; ama “*ezmânın teğayyürüyle de değişip yenilenmeye mecbur*” olan dinamik bir diğer veçhesi olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. Eski ile eskimeyeni ayırt eden bir bilinçle, *tevhit-nübüvvet-ahiret* temelini sarsmadan, bu ilkeleri gelişen ve değişen şartlara göre anlaşılıp ve yaşanabilecek şekle getirmek olmalıdır çağdaş tebliğ metodolojisinin hedefi.

Tebliğcinin çağdaşlaşma çabası; amaçtan sapmadan çağdaş iletişim araçlarını gözden geçirip daha yeni ve etkili seslenişlere vesile kılmaktan ibaret olmalıdır. Çünkü çağdaş iletişim araçlarını kullanma zarureti herkesçe bilinen bir gerçektir. Tartışılması gereken nokta, çağın iletişim araçlarından nasıl yararlanılacağıdır. Bugün dünyayı küçülten internet, televizyon, uydu yayınları ve cep telefonlarını reddetmek yerine bunların hepsini, haklı bir amaçla hizmet edecek tarzda doğru ve kararında kullanmak daha isabetli bir tutum olacaktır.

Oryantalizmin şüphe ve tarafsızlık temeline oturan şarkiyat çalışmalarına mukabil, bugünün müslüman ilim adamının da benzeri metotlarla ama kendine has usullerinden taviz vermeyerek seri ve dikkatli bir ilmî hareket içinde bulunulması elzemdir. Yeni ve çağdaş bir tebliğ metodolojisi oluşturmada, şarkın asırlardır tâbi olduğu usûlden yararlanmakla birlikte, batının da klasikleşmiş bazı metotlarından ilham almanın herhangi bir mahzuru

yoktur. Dolayısıyla, eskiye çakılıp kalmamanın, önce kendini yenileyerek işe başlayıp geleneğin tozlu raflarına tarafsız ve iyi niyetli bir mü'min araştırmacı gözüyle bakabilmeyi gerçekleştirmek zarurîdir. Bu; müslüman bilim adamının, kendi kutsal değerlerine yaklaşımı hususundaki en doğru metotları kullanarak, çağa hitap edebilen en anlaşılır ve en makul yoruma ulaşması demektir.

Peygamber'in tebliğ metotları, üzerinden geçen asırlara rağmen neden hala geçerliliğini korumaktadır? Çünkü onun tebliğ metodu ilâhî vahye dayalıdır, Kur'ân'ın tebliğ metodu da insanın aklına ve hissine hitap etmektedir. Katı kalpli olmayan, güler yüzlü, sevgi dolu bir davetçi hangi asırda ve hangi ortamda olursa olsun metodu doğrudur. Ancak davet ettiği hayat düsturlarının kabul edilip edilmemesi ise, zaten hem muhatabın tercihine hem de Allah'ın takdirine kalmış bir meseledir. Bu tebliğcinin başarısızlığı olarak nitelenemez. İşte bu yüzden:

*"Ey resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Allah, küfre batmış topluluğa kılavuzluk etmez"*²,

*"Hatırlat, çünkü sen hatırlatıcısın. Sen, onlara zor kullanacak değilsin. Fakat kim yüz çevirir ve inkâr ederse, Allah onu en büyük ceza ile cezalandırır"*³,

*"Rabbinin yoluna bilgelikle ve güzel bir aydınlatma ile çağır. Onlarla en güzel biçimde tartış. Rabbin, yolundan sapanları ve doğru yolda olanları en iyi bilendir"*⁴ gibi âyetlerle, tebliğciye düşen görevin hakikati en iyi ve anlaşılır şekilde anlatıp açıkladıktan sonra karşısındakini kendi haline bırakması olduğu açıktır. Böylece hitabı duyan muhatap kendi şartları ve ön kabulleriyle birlikte, duyduklarını kişisel akıl yürütme ve duygusal zekâsıyla tartarak kendine has bir sonuca varmalıdır. Çünkü asl olan dinde zorlamanın olmadığıdır. Fakat tebliğcinin tavrı ve tarzı, yani, sunduğu mesajın amacına uygun bir

² Mâide, 5/67.

³ Gâşiye, 88/21-22.

⁴ Ahl, 16/125.

vizyona sahip olması elbette çok etkilidir. Söylediği ile yaptığı birbirine uymayan birinin etkisi, o sözlerin son cümlesine kadar devam eder.

Muhatabın zihnî arka planının iyi bilinmesi de tebliğci için mühimdir. Aksi takdirde hitabın nasıl algılandığına belli başlı ihtimaller dâhilinde hiçbir fikri olmayan davetçi boşa zaman harcamış olabilir. Bu durumda yapılması uygun olan önce muhatabın bilgi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olunmalı veya onun soruları paralelinde cevaplar vermek suretiyle ihtiyaca göre gereken açıklamalar yapılmalıdır. Hem Kur'ân'a ve nebevî sünnete hem de çağdaş eğitim sistemlerine göre soru-cevap metodu diyalogun temel şartlarındandır.

Tebliğ açısından diyalogun anlamı, karşılıklı olarak rahatça konuşup herkesin kendi dinî anlayışını ifade edebilmesi demektir. Bu, karşılıklı saygı ve hoşgörüye dayalı bir bilgilendirme metodudur. Yoksa bir fikri dayatmak, tek taraflı hoşgörüye zorlamak olur ki, o takdirde bir tebliğden ziyade fikrî sömürüden ve istismardan bahsetmek daha doğru olur. Dolayısıyla, "*sınırlı hoşgörü*" yerine ancak hoş olanı hoşgörme şeklinde bir kavram geliştirme daha isabetli olabilir. Tavizlere kapı açan ve hangi mihraklar tarafından yönetildiği belli olmayan ya da amaçları diyalog değil de sistemli bir şekilde çökertme olan anlayışlara pabuç bırakmamak hususunda çok uyanık olunmalıdır.

Çağdaş bir tebliğ ve irşat; hem Peygamber'in tebliğ ve tebyin usullerinden hem geleneksel ve modern eğitim metotlarından yararlanılarak ifa edilen metotlar olmak zorundadır. Bunu gerçekleştirirken son derece sabırlı ve empatik olmanın, kısa ve uzun vadeli programlar çerçevesinde hedef kitle veya kişiye ulaşmak gerekir. Dinin emir ve yasakları, muhatabı boğan bir yasaklar zinciri halinde değil, gündelik hayatta uygulanması mümkün, akla mantığa ters olmayan bir tarzda sunulmalıdır. İlâhî emirlerin dinî ve dünyevî hikmetlerini muhataba arz etmek de, kendisinden istenen şeyin daha kolay kabul edilmesini zemin teşkil edecektir. İnancın tahkike ulaşabilmesine yardımcı olur. Muhatap, mesaj üzerinde düşünürken bunları da dikkate alırsa rastgele, körü körüne bir inanmadan ziyade neye niçin inanması gerektiğinin hikmetine erebilir.

İnsanlara sunulacak olan ilâhî mesajın, Arap örfünden ve hurafelerden arındırılmış bir anlayışla sunulması çağdaş metotlar arasında vazgeçilmez bir metot olmalıdır. İsrâiliyatın karıştırıldığı, yorumcuların eklediği masallar günümüz insanına din diye takdim edilince, muhatabın zihninde bu din daha başlangıçta aklı safdışı eden çağı geçmiş söylemler olarak duracak ve gereken olumlu cevap yani kabullenme elde edilemeyecektir.

Özellikle kadınlar konusunda eleştirilen dinî meselelere çağa uygun açıklamalar getirilemediğinde; kadının dışlandığı, din tarafından ikinci sınıf kul olduğu vehmine kapı açan ve din karşıtı bir takım kasıtlı çevrelerin ve meseleyi doğru anlamadığı gibi özellikle çarpıtmaya çalışan oryantalistlerin amacına yardım edilmiş olur. Kadınlar hakkında Allah'ın muradına ve maslahata ters sonuçlara sebebiyet veren yorum ve düzenlemelerden şiddetle sakınmanın çağdaş tebliğ metotlarından biri olması elzemedir. Yoksa – maalesef asırlardır olduğu gibi–, ana olarak yere göğe sığdıramayan kadını, toplumdaki konumu açısından akılsız ve eksik görmeye ve göstermeye, üstelik bunu dinle açıklamaya uğraşmak daha çok insanın dine daveti yerine daha çok insanın dinden uzaklaştırılması olacaktır.

Toplumun büyük bir kesimini oluşturan kadınlara doğru özel metotlar geliştirilerek tebliğ ve irşat faaliyetleri sürdürüldüğünde toplumun din bilincinde çağdaş, estetik ve yaygın bir tekâmül zuhura gelecektir. Çünkü çocuklar, eşler ve toplumdaki diğer elementler arasında, her ne kadar kendisine fazla söz verilmiyorsa da, kadının ne kadar söz sahibi olduğu apaçık ortadadır.

Birey ve toplum olarak köklü değişikliklere ve yeni bir şekil alamaya ihtiyaç varsa orada olması gereken ilk elemanlar kadınlar olmalıdır. İlâhî mesajın vitrinine ve arka planına uygulanacak detay ve makyajı gerçekleştirecek en iyi adaylar, hiç şüphesiz, dini tebliğ konusunda amatör bir ruhla çalışan ama son derece profesyonel teknik ve usullerle donatılmış kadınlar olacaktır. Asırlardır kadını yok sayarak irşat ve tebliğde bulunan müslüman toplumların ne terakki ve ne de tekâmül edemedikleri gayet açıktır. Ancak bu söylem; erkek karşıtı feminist bir yaklaşım olarak değil, erkekle kadının el ele, omuz

omuza, duygu ve fikir birlikteliği ile aynı dava ve hedefe koşan, hidayet rehberleri olmalarının gereğini vurgulamak olarak anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak; çağdaş tebliğ metodolojisi oluşturulması, mesajın muhataba doğru ulaştırılması ve uygulamaya konulabilmesi gereklidir. Tebliğ edilen mesaj kadar tebliğcinin de kalitesi önemlidir. Söylediği ile yaptığı tezat teşkil etmeyen, görevinin ciddiyetini müdrik, samimi, fedakâr, güzel sözlü ve güler yüzlü, sağlam karakterli olmalıdır. Tebliğ ve irşat faaliyetleri sırasında sabırlı ve dikkatli bulunmalıdır. Toplumun her kesimine ilahî hitabın ulaşması için kadınları da hizmet halkasına almak şarttır. Kadınlara ve çocuklara yönelik çağdaş iletişim araçları ve eğitim alanlarını kullanmak faydalı olacaktır. Tabii ki, hidayet yüce Yaradan'a aittir. Davetçi sadece hayra çağıran, şerden sakındıran, bireysel ve toplumsal olarak güzelliği tesisi etmeye çalışan kimse konumundadır. Israr ve inatla değil, ihlâs ve sabırla hareket edilip netice muhatabın kararına, Allah'ın takdirine bırakılmalıdır.